

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ЗА ЯКІСТЮ АКТИВІВ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

За останні роки в Україні спеціалістами було приділено багато уваги рейтинговим оцінкам банківської системи. Це, перш за все, спричинено зацікавленістю в достовірній інформації про діяльність комерційного банку, реальній оцінці його фінансового стану. Рейтингова справа в Україні сприяє більшій прозорості банківської системи, допомагає користувачам скласти свою власну думку про діяльність тієї чи іншої банківської установи. Незважаючи на створення власних рейтингів банками на сьогоднішній день популярності набули відкриті системи та методики, які допомагають широкому колу споживачів визначити переваги того чи іншого банку.

Найбільш відомий у світі рейтинг для оцінки стану банків – CAMEL. Дана рейтингова система дає змогу оцінити усі фактори, за якими визначається якість управління, фінансовий стан банку та якість операцій кожного комерційного банку. Система рейтингу банків CAMEL отримала назву відповідно до назви її компонентів:

«С» (Capitaladequacy) – адекватність капіталу; оцінка капіталу банку з погляду його достатності для захисту інтересів вкладників;

«А» (Assetquality) – якість активів; можливість забезпечення повернення активів, проблемних кредитів на загальний фінансовий стан банку;

«М» (Management) – менеджмент; оцінка методів управління банківської установи з урахуванням ефективності її діяльності, порядку роботи, методів контролю і виконання встановлених законів і правил;

«Е» (Earnings) – надходження або рентабельність; оцінка рентабельності банку з погляду достатності його доходів для перспектив розширення банківської діяльності;

«L» (Liquidity) – ліквідність; система визначає рівень ліквідності банку з погляду її достатності для виконання як звичайних, так і непередбачених зобов'язань.

Єдина система рейтингу CAMEL дозволяє визначати банки, в яких фінансовий стан, операції або менеджмент мають недоліки, що можуть призвести до банкрутства та потребують особливої уваги з боку органів нагляду і, якщо треба, втручання НБУ.

Станом на 2011 рік Харківський регіон налічує 10 банків (Базис, Грант, Європейський, Золоті ворота, Інпромбанк, Мегабанк, Меркурій, Реал-банк, Регіон-банк, Синтез), два з яких, Європейський банк та банк Синтез, знаходяться в стані ліквідації. У таблиці критично оцінено структуру кредитно-інвестиційного портфелю банків для визначення рейтингу за системою CAMEL.

Таблиця – Структура кредитно-інвестиційного портфеля банків Харківського регіону

Банки Харківського регіону	Загальний кредитно-інвестиційний портфель, млн грн	Резерв для відшкодування можливих втрат від кредитно-інвестиційного розміщення, млн грн	Капітал, млн грн	Якість активів (АК), %	Показник рейтингу за індикатором якості надходжень та можливості потенційних збитків у майбутньому
Базис	961,19	48,46	1204,4	4,02	1
Грант	321,24	8,98	446,8	2,01	1
Золоті ворота	990,94	110,97	1095,9	10,13	2
Інпромбанк	667,99	170,29	793,3	21,47	3
Мегабанк	2865,82	132,70	3509,1	3,78	1
Меркурій	799,19	16,85	1209,9	1,39	1
Реал-банк	211,68	0,88	343,8	0,26	1
Регіон-банк	188,39	10,32	249,1	4,14	2

Банки Базис, Грант, Золоті ворота, Мегабанк, Меркурій, Реал-банк та Регіон-банк, що отримали рейтингову оцінку «1» та «2», є надійними, здатними протистояти більшості економічних спадів (крім надзвичайних), вважаються стабільними і такими, що мають кваліфіковане керівництво. Банк Інпром, що отримав рейтингову оцінку «3», має суттєві недоліки, і якщо ці недоліки не будуть усунені, то це призведе до зниження платоспроможності та ліквідності.

Наведений рейтинг дозволяє оцінити та визначити найбільш стабільні фінансові банківські структури та розробити рекомендації щодо моніторингу платоспроможності проблемних банків Харківського регіону з рейтинговою оцінкою «4». Рейтинги дозволяють комплексно охопити всі аспекти діяльності банківської установи. Вирішуючи багато тактичних і стратегічних проблем, рейтингова справа в Україні накопичує цінний

досвід комплексної, обґрунтованої та професійної оцінки діяльності банківських установ для подальшого створення надійної технології рейтингового процесу, який би стимулював подальший розвиток усієї банківської системи.

О.В. Топоркова, канд. екон. наук, доц. (ХДУХТ, Харків)

Т.О. Євлаш, асп. (ХДУХТ, Харків)

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ РЕЗЕРВУ СУМНІВНИХ БОРГІВ

Виникнення дебіторської заборгованості на підприємстві є об'єктивним явищем в умовах конкуренції. Попереджувальним заходом є створення резерву сумнівних боргів, внаслідок якого на балансі підприємства формується заборгованість, можливість погашення якої викликає сумнів (сумнівна заборгованість). У випадку, коли підприємство має достатні підстави припускати, що така заборгованість не буде погашена, вона повинна бути віднесена на витрати, оскільки не може бути визнана активом та відображена у балансі, так як підприємство не отримає в майбутньому економічні вигоди. З метою оцінки можливих витрат внаслідок виникнення безнадійної заборгованості П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» передбачає нарахування резерву сумнівних боргів.

Як відомо, строки оплати дебіторської заборгованості визначаються у договорах, укладених з дебіторами. В Положенні про облікову політику підприємства необхідно зазначити не лише метод нарахування резерву сумнівних боргів, який буде використовуватись, а й розробити уніфіковану форму договору з контрагентами, яка б включала дані про платоспроможність дебітора під час підписання угоди. Після закінчення зазначеного в договорі строку оплати у підприємства виникають сумніви щодо сплати боргу. На суму такої заборгованості створений резерв сумнівних боргів послужить напрямком самострахування від втрат, акумулювання коштів для їх покриття, допомагає уникнути втрат від оподаткування та забезпечує точність визначення вартості поточної дебіторської заборгованості.

Резерви сумнівних боргів дозволяється створювати за результатами інвентаризації дебіторської заборгованості в кінці року, в той час як сумнівні борги виникають в ході торговельних операцій протягом року. Найефективнішим варіантом нарахування резерву сумнівних боргів є той, коли розрахунок резерву сумнівних боргів проводять перед складанням звітності, а використовують його протягом звітного року.

Міжнародний досвід стосовно створення та використання резерву сумнівних боргів з дебіторської заборгованості (ДЗ) систематизовано у таблиці. Отже, більшість країн визнає необхідність створення резерву сумнівних боргів, проте його облік має певні відмінності та особливості застосування.

Таблиця – Особливості створення та використання резерву сумнівних боргів у зарубіжних країнах

№ з/п	Країна	Особливості створення та використання резерву сумнівних боргів
1	Франція	Резерв на безнадійну та сумнівну ДЗ формується у обсягах, які дорівнюють різниці між її номінальною та реальною вартістю, а право на його формування виникає у підприємства у разі високої вірогідності неповернення дебіторської заборгованості.
2	Великобританія	Окремий резерв створюється для визначеної ДЗ. Безнадійна ДЗ шляхом прямого списання відноситься на витрати періоду (якщо по ній не створювався окремий резерв). Коригування рахунку резерву здійснюється лише в кінці звітного періоду.
3	Португалія	Право на формування резерву виникає тоді, коли прострочення терміну наявної ДЗ складає більше 6 місяців, а боржника визнано банкрутом або сплата боргу залежить від судового рішення, рішення комітету кредиторів, арбітражного процесу. Резерв сумнівної та безнадійної заборгованості нараховується у межах 25% ДЗ строком від 6 міс. до 1 року; 75% – від 1,5 до 2 років; 100% – більше 2 років. Умовою нарахування резерву є ініціатива компанії з погашення ДЗ та частка кредитора до 10% у капіталі підприємства. Резерв сумнівних боргів визнається в цілях оподаткування.
4	Італія	Дозволено щорічно відносити до резерву сумнівних боргів 0,5% загального обсягу ДЗ до його максимального значення 5%.
5	Японія	Створюється в розмірі 0,3-1,3% ДЗ в залежності від галузі. Резерв сумнівних боргів у даному обсязі визнається в цілях оподаткування.
6	Швеція	Граничний розмір безнадійної та сумнівної ДЗ не встановлюється. Резерв сумнівних боргів не визнається в цілях оподаткування.
7	Росія	Бухгалтерський облік: резерв створюється у розмірі загальної величини сумнівної ДЗ від реалізації товарів, робіт, послуг. Податковий облік: резерв створюється по довільній сумнівній ДЗ : строком більше 90 днів у розмірі 100%; від 45 до 90 днів – 50%; за іншою ДЗ – 0%. Резерв не повинен перевищувати 10% від виручки звітного (податкового) періоду.